

Thomas, a névtelen

IV. fejezet

Thomas a szobájában maradt olvasni. Egy bársonyszéken ült, két kezét összekulcsolta a homlokán, hüvelykujjait hajtővéhez támasztotta a halántékánál. Olyannyira elmerült az olvasásban, hogy még csak meg sem mozdult, amikor kinyílt az ajtó. A belépők a válla fölé hajoltak és a következő mondatokat olvasták: „Lement a tengerpartra: járnai akart egyet. A zsibbadás a felszíni részek után szívének mélyebb régióit is elérte. Tudta, hogy még néhány óra, s lassacskán érthetetlen állapotba kerül, anélkül, hogy valaha is megismerné átváltozása titkát. Még néhány pillanatot, s érezni fogja a visszahúzó életből fakadó békét, a bűnnek és a halálnak való átadottság nyugalalmát. Kedve támadt elnyúlni a homokon: ernyedten és már-már alakatlanul leste a pillanatot, amikor majd megjelenik élete agóniájának első jele, egy csodálatos érzés, amely finoman eloldja mindattól, ami csak merev a tagjaiban és a gondolataiban. Érezte, hogy mindene a beleegyezést készíti elő: teste kezdett ellazulni, megnyílt kezei felkínálkoztak a szerencsétlenségnek, félig csukott szeme jelt adott a sorsnak; barátságos és békés hullámzás, a természet valamennyi langyos és ellágyító molekuláiból formálódott áramlása érintette. Érezte, hogy kiszolgáltatja magát saját magának, a gondolatok és irgalom nélküli hóhérnak. Szórakozottan átlépte a zavaros gondolatok, a homályos érzések határát, hirtelen szakított ismerős vidékével, még saját magával is abban a pillanatban, amikor már nem választotta el önmagától semmiféle gondolat. Mikor úgy érezte, hogy az áruulás beteljesedett, felállt, hátat fordított a tengernek és néhány lépéssel eltávolodott a parttól. Mintha visszavonult volna a küzdelemből. Majd újra visszatért a vízhez. Lassan beesteledett. A napfény megnyúlt, az is készen állt arra, hogy megadja magát, utolsó fényeit gyűjtve meg a hullámok felett. Senki nem távozott a partról. A családok, akiket a hőség egész délután szétszórt, a naplemente előtt újra összegyűltek, akár a fecskék: a négyórnyi forróság után, amikor a világ csak nőtlennel, hajadonokkal, özvegyekkel és árvákkal volt benépesítve, most újraformálódtak a családi fészkek. A hirtelen házasság visszaadta a nőket férjeiknek, a homokból előjött, néhány pillanat alatt formát öltött és már kamasz gyerekek különösebb erőfeszítés nélkül találtak maguknak rendelkezésre álló apát, megölelték anyjukat, aki egy órával korábban még szűzen aludt egy fenyőfa magányos árnyékában. Ugyanakkor Thomas kissé a háttérben maradt, s csak a számára idegenné vált látvány miatti ingerültség végső érzése által kommunikált a külvilággal. Nézte őket. Látta a férj arcán a súlyos vonásokat, amelyek minden bizakodó embert elhízottnak mutatnak. Szemével követte az asszony testének körvonalait, a mozdulatait, amelyekre a gyengédség, a hűség tanította meg, de egyúttal el is torzította. Minden egyes testtartásban, minden egyes mellkason, minden egyes érzésben jelen volt az a könnyed tisztátalanság, az a láthatatlan lepra, amelyet a hosszas ölelkezések, a kölcsönös vágyak, a ragaszkodó szeretet terjeszt. Nézte őket. Az ég lassan kiüresedett. Ezer és ezer halott

szabadította fel minden egyes dologban a bennük rejlő ábrándokat. És a villódzó lángnyelvek hosszú menete magával ragadta a csendet és a világ életét.” Akik látták, hogy a könyv még mindig ugyanazon az oldalon van nyitva, azt gondolták, Thomas csak úgy tesz, mintha olvasna. Pedig olvasott, felülmúlhatatlan aprólékosággal és figyelemmel. Minden egyes szóval, a szöveg minden egyes jelével szemben ugyanolyan helyzetben volt, mint a hím az imádkozó sáskával, amikor az éppen felfalja. Nézték egymást. A hirtelen halálos hatalomra szert tett könyvből jövő szavak gyengéd és békés vonzerőt gyakoroltak az őket érintő tekintetre. Minden egyes szó olyan volt, akár egy félig csukott szem, amely hagyta magába hatolni a túlságosan is élénk pillantást, amit más körülmények között nem viselt volna el. Thomas tehát nyugalmas és homályos folyosókba csúszott, majd haladt tovább. Ellenállás nélkül hatolt egyre beljebb, egészen addig a különös pillanatig, amikor úgy érezte, hogy most már őt nézi a szó benseje. Ez még nem keltett benne félelmet, éppen ellenkezőleg, szinte kellemes érzés volt, amit szeretett volna meghosszabbítani. Az olvasó Thomas vidáman tekintett erre a kis életszerű szikrára, nem volt kétséges számára, hogy ő hívta elő. Örömmel látta saját magát az őt néző szemben. Öröme egészen nagy volt. Olyan nagy és olyan kíméletlen, hogy csak egyféle borzalommal tudta elviselni, ugyanis nem sikerült megosztania a másikkal. Elviselhetetlen volt a pillanat, amikor cinkos jelet akart váltani vele, de nem kapott választ. Akkor teljes egészében ráébredt a helyzet különösségére, hogy úgy szemléli őt egy szó, mint valamiféle élőlény, s nem is csupán egyetlen szó, hanem az abban az egy szóban rejlő és azt az egy szót kísérő valamennyi többi szó is, amelyek szintén további szavakat rejtenek magukban, mint a végtelenre, egészen az abszolútum szemére nyíló angyalok sora. De továbbra sem mondott le arról, hogy meghódítsa a szöveget. Borzalmas makacsságtól vezérelve nem vonta vissza pillantását, még mindig hitt abban, hogy ő ezeknek a kimeríthetetlen szavaknak a mélyére hatoló olvasója, jöllehet a szavak már hatalmukba kerítették és elkezdték olvasni őt. Abban a pillanatban úgy érezte, hogy abszurd dulakodásba keveredett, hogy belémart egy erőteljes fog és intelligens kezek gyűrjék, alakítják. Eleven testével beléhatolt a szavak személytelen formájába, átadva nekik önmaga lényegét, megformálva kapcsolataikat, a szavaknak adva saját lényét, miközben minden egyes szónál a mondat kígyója uralkodott felette. Órákon át tartotta magát, akár egy halott, időről időre szemei helyén a szavak szeme; mozdulatlan, megigézett és önmagát feltáró volt. Ugyanakkor, még amikor teljesen elcsüggedt, még amikor a könyvét nézve önmagát látta undorral az olvasott szövegben, még akkor is azt gondolta, hogy az értelemtől és csaknem az élettől is megfosztva, de ott lakoznak benne homályos, mélyen virrasztó szavak. E szavak hangtalan életet folytattak, melyet ő táplált, miközben idegen maradt számukra. Érthetetlen állapotában, amikor az *ő* és az *én* szavak mint

hatalmas svábbogarak felmásztak rá, a vállára telepedtek és végeláthatatlan öldöklésbe kezdtek, Thomas ráismert a meghatározhatatlan erők munkájára, amelyek testi alakjuktól elszakadt lelkeként és a szavak angyalaiként fürkészték őt. Az első alkalommal éjszaka vette észre a jelenlétüket. Az ablaktáblák mentén beszűrődő és az ágyat kettészélő utcai világítás fényénél látta, hogy a szoba egészen üres, olyannyira képtelen bármilyen valóságos tárgyat magában foglalni, hogy még a látványa is fájdalmat okozott neki. A könyv elhagyatva hevert az asztalon. Senki nem járt a helyiségben. Magánya teljes volt. Ugyanakkor amennyire biztos volt abban, hogy senki nincs a szobában, talán még a világon se, ugyanannyira biztos volt abban is, hogy valaki mégiscsak van ott, aki az álmában lakozik, aki most meghitt módon közeledik hozzá, aki körülötte és benne él. Gyerekes mozdulattal felült az ágyában és megpróbált áthatolni a sötétségen, kezével igyekezve világosságot gyűjteni. De olyan volt, akár egy vak, aki éjszaka hallja egy kifürkészhetetlen lény zaját és gyorsan felkapcsolja a lámpáját. Semmi sem tehetette lehetővé számára, hogy ilyen vagy olyan formában, de megragadja a jelenlétet, amit érzékelt. Valami teljesen megközelíthetetlen, mindenféle lény számára teljesen idegen, teljesen felfoghatatlan dologgal küzdött borzasztó magányosan, valamivel, amiről mondhatta, hogy nem létezik, mégis borzalommal töltötte el, s érezte, hogy ott bolyong a magányában. Egész éjjel küzdött ezzel a lényvel. Amikor pedig megpróbált végre elaludni, akár egy paralitikus, aki a virasztásból úgy csúszik át az álomba, hogy nem kell kioltania már elhalt érzékeit, hirtelen úgy érezte, egy másik lény lépett az előző helyébe, aki ugyanolyan megközelíthetetlen, ugyanolyan homályos, mégis más. Valamiféle változás ment végbe abban, ami nem létezik, a távollét másféle módja volt ez, egy másik üresség, amelyben semmit sem érezve mozgott, kivéve azt a bizonyosságot, hogy egy romlott és mindenható lény jelenlétét érzékeli, akinek a kezei között elenyészik. Anélkül, hogy tudná, mit tesz, felkelt, hogy meneküljön. Mert már érezte, hogy a lény közeledik, hogy már nem sehol és mindenütt van, hanem néhány lépésre a testétől, láthatatlanul és bizonyosan. Érezte, hogy megállíthatatlan, de nem is siettethető mozgással jön felé egy erő, melynek érintése fel nem fogható. Menekülni akart. Kinyitotta szobája ajtaját és kirohant a hosszú folyosóra. Lihegve és szinte önmagán kívül mindössze néhány lépést tett, amikor rájött, hogy a feléje közeledő lény elkerülhetetlenül növekszik. Futva tért vissza a szobájába és eltorlaszolta az ajtót. Hátát a falnak vetve várakozott. Sem a percek, sem az órák nem emésztették fel várakozását. Egyre közelebb érezte magát az egyre borzalmasabb lényhez, akivel a találkozás az idő végtelenjét tételezte. Minden egyes percben közelebb érezte magához, ugyanakkor ő az időtartam végtelenül kicsi, ám csökkenthetetlen részével előtte járt. Rettenetes lénynek érezte, aki a térben borzalmas mozgással siet felé, ugyanakkor az időn kívül létezve továbbra is végtelen távolságban marad tőle. Az elviselhetetlen várakozás és szorongás mintegy leválasztotta önmagáról. Egy másik Thomas lépett ki a testéből, s elébe ment a rejtőzködő fenyegetésnek. Megpróbált nem a térbe nézni, hanem az időtartamba és az időnek egy még nem létező pontjába. Igyekezett kezének egy valóban obszcén mozdulatával megérinteni egy megérinthatetlen és irreális testet. Olyan volt ez, mintha

valaki szakadékban akarna járni. Erőfeszítése olyan borzalmas volt, hogy a tőle távolodó lény, aki távolodásában igyekezett magával vonni, azonosnak tűnt számára azzal a másik lényvel, aki kimondhatatlan módon közeledett hozzá. Thomas a földre zuhant, de az eszméletét nem veszítette el. Úgy érezte, hogy beborítja valami tisztátalan dolog. A földön fekvve maradt, akár egy halott, mert az volt a benyomása, hogy zavarossá lett az az éppenséggel üres edény, amivé vált. A lényt, aki ő volt és aki szorongásában levált róla, botrányos látogatónak tekintette, akinek sikerült vele laknia, s most zajt csapva előbújt nyugvóhelyéről. Kimondhatatlan érzés emésztette. Testének minden egyes része morális agóniától szenvedett. Még feje is mintegy kényszerítve volt arra, hogy érintse a rosszat, tüdejének be kellett lélegeznie, gyomrának pedig meg kellett emésztenie. Ott vonaglott a földön, hol visszatérve önmagába, hol kilépve önmagából. Nehézkésen csúszott-mászott a nyikorgó parkettán, alig különbözött egy kígyótól, amivé válni szeretett volna, hogy higgyen a méregben, melynek ízét a szájában érezte. Fejét az ágy alá dugta egy porral teli sarokba, megpihent az ürülékben, mint valamiféle felfrissítő helyen, ahol tisztábbnak látta magát, mint önmagában. Ebben az állapotában azt érezte, hogy valami megharapta vagy megütötte, nem tudhatta pontosan, valami, ami számára egy szónak tűnt, de inkább hasonlított egy hatalmas, átható tekintetű, apró szemű, csodálatosan tiszta fogazatú patkányra, egy mindenható állatra. Látva, hogy csak néhány hüvelyknyire van az arcától, nem tudott szabadulni a vágytól, hogy felfalja, hogy a legmélyebb intimitásba vonja magával. Rettenetes mohósággal vetette rá magát, mintha a 'nyugtalanág' és a 'bűnös' szavakkal tenné, s körmét a belső részeibe vájva igyekezett birtokába venni. Közeledett az éjszaka vége. Az ablaktáblákon beszűrődő utcai világítás fénye kialudt. De a küzdelem a borzalmas állattal, aki végre páratlan méltósággal és tisztasággal feltárta magát, mérhetetlen ideig tartott. A küzdelem rettenetes volt a földön fekvő lény számára, aki fogát csikorgatta, az arcát karmolászta, csaknem kivájta a saját szemét, hogy ott kényszerítse magába az állatot. Olyan volt, akár egy örült, már ha lett volna még benne valami emberre emlékeztető. Az állat csaknem szép volt ennek a fekete angyalnak, vörös szőr borította és szemei szikrát szórtak. Egyszer az egyik hitte, hogy győzedelmeskedett, s úgy érezte, gyomorforgató undorral aláereszkedik benne az 'ártatlanság' szó, amely beszennyezi. Másszor a másik falta fel, ragadta magával a másikat a lyukba, ahonnét jött, majd kivetette magából, akár egy kemény és üres testet, amelyet még egy mindenható emésztés sem tud elviselni. Thomas minden egyes alkalommal úgy érezte, hogy visszalökik lényé legmélyére éppen azok a szavak, amelyek kísértették és amelyeket hajszolt, mint rémálmát és rémálmának magyarázatát. Egyre üresebbnek és nehezebbnek érezte magát, már csak végtelen nagy fáradtsággal mozdult, akár egy eltaposott lény. Teste oly sok küzdelem után végül teljesen átlátszatlanná vált, s akik nézték, azt gondolták róla, hogy békésen alszik, jóllehet mindvégig ébren volt.

In: M. B.: *Thomas l'obscur*. Première version, 1941 (Gallimard, Paris, 2005, 42–48.)

Bende József fordítása